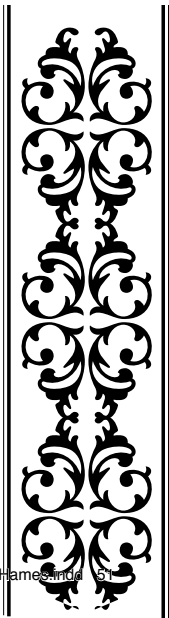

הלויית המת

- 1 **משנה שבת קנ"א ע"ב, אין מעצמין... 'וגמ',...כבתה ורש"י**
המת אחרי פטירתו הרי הוא מוקצה ואסור להזיז אפי' אבר אחד, ובשעת מיתה -דהיינו כשהוא גוסס- אסור להזיז אבר מחשש שמקרב מיתתו.
- 2 **שו"ת הריב"ש סי' קי"ד**
כל זמן שהוא עדיין בחיים אין להכין לו את מה שצריכים לו לאחר פטירתו -אבל מותר לבריא להכין לעצמו תכריכים.
- 3 **צוואת רבי יהודה החסיד אות ב'**
אין להשאיר קבר פתוח אלא על מנת לקבור בו בו ביום. (קפידא זו הביא רבינו ירוחם ובעקבותיו גם הרמ"א בהגהותיו לשו"ע יו"ד סי' של"ט ס"א.)
- 4 **שלטי הגבורים פ' ואלו מגלחין (ברי"ף ט"ז ע"ב) אות ד'**
אם כי אסור לנגוע בו ואפילו לעשות שום דבר שיקרב מיתתו, אם יש איזה רעש וחוששים שהוא מפריע ליציאת נשמתו מפסיקים אותו.
- 5 **ספר כל בו סי' קי"ד, עוד כתב הרב... הגוף'**
אסור להשאיר את הגוסס למות יחידי מפני שהנפטר נבהל בשעת יציאת נשמתו.
- 6 **פירוש הריקאנטי לפ' ויחי, ואמרו קצת חכמי הקבלה... לאכלה'**
נוהרים שבשעת פטירה יהא כל גופו מונח על המטה ולא מחוצה לה.
- 7 **חכמת אדם כלל קנ"א ס"י"ט**
כשהוא גוסס כבר אין להזיז אבר גם אם יצא מחוץ למטה -ולכן מצמידים כסאות למטה. ואין לעסוק בדברים בטלים לפני הגוסס.
- 8 **גשר החיים פ"ב אות ג' סעיף א'**
בשעת יציאת הנשמה אומרים קבלת עול מלכות שמים (אבל אין לאומרו בקול רם שהרי עדיין גוסס הוא וקורה שנדמה להם שהנשמה יוצאת ועדיין חי זמן רב.)
- 9 **ספר מעבר יבק מאמר ב' פט"ו, מנהגן של ישראל... נשמת אדם'**
נוהגים להדליק נר סמוך למטתו של הגוסס.
- 10 **שו"ע יו"ד סי' של"ט ס"ה, ש"ך ס"ק ט', ט"ז ס"ק ד',... שלשה בתים' ונקה"כ**
הראשונים מביאים את המנהג לשפוך כל מים שאובים בשכונת המת (אבל לא המים שבתוך הצינורות) ונחלקו ש"ך וט"ז אם השכונה היא ג' בתים או שכן ממש. וטעם הדבר- או להודיע שמישהו נפטר או מפני שמלאך המות מטיל בהם טפת דם המות.

11 משנה שבת קנ"א ע"א, עושין כל צרכי המת... שימתין (ע"ב) 'ורש"י

במשנה מצינו שני עניינים- הטלת המת על הקרקע כדי שלא יסריח, והדחת המת- אחרי שנשארו על מטתו זמן מה והוברר שבודאי כבר נפטרו מכסים אותו בסדין לבן, פושטים את בגדיו מתחת לסדין ומניחים אותו על הרצפה כדי שלא יתחמם וימהר להסריח. בנוסף לזה, מדיחים את כל הגוף במים וסבון וגם שוטפים את פנים הגוף לנקותו ומלבישים אותו את התכריכים.

12 שו"ע יו"ד סי' שנ"ב ס"ד ורמ"א

המחבר והרמ"א הביאו את ענין קציצת שערו וצפרניו וטיחת ראשו בביצים טרופות (ואין נוהגים כן בירושלים גם לענין גזיזת הצפרנים וגם בביצה טרופה). עצימת עינים וקשירת הלחי עושים בעת לבישת התכריכים.

13 גליון מהרש"א שם ד"ה ומדיחין אותו..., במעבר יבק'

ענין הטהרה הנהוג- שמדיחים את המת (במעבר יבק מובא לעשות שתי רחיצות) ואח"כ מטיילים עליו תשעה קבין- הוא מתקנת הלל הזקן ופרטיו מובאים בספר מעבר יבק.

14 שו"ת אגרות משה יו"ד ג' סי' קל"ו

אין לסמוך על טהרה במקוה במקום הט' קבין של הלל הזקן (ולקדוש וטהור שרצה גם טבילה במקוה יעשו את זה בנוסף להטלת ט' קבין).

15 מו"ק כ"ז ע"ב, בראשונה היתה הוצאת המת... בר זוזא'

רבן גמליאל הנהיג שיהו קוברין את המת בתכריכין פשוטים כדי שלא להקשות על העניים.

16 שו"ע יו"ד שם ס"א וב', וסי' שנ"א ובאר היטב

המנהג (בחו"ל) לקבור גבר בטליתו ואין פוסלים את הציצת-השאלה אם מותר לקבור בטלית מצויצת היא מחלוקת שתי דעות בתוס' בברכות מדין לועג לרש שנראה לקמן. (ובירושלם המנהג לעטוף את המת בטליתו עד לקבורה).

17 שו"ע סי' שס"ד ס"ד ורמ"א

אם מת באופן שמדמם על בגדיו בשעת יציאת הנשמה אין להסיר אותם ואין עושים לו טהרה.

18 שבת קנ"א ע"ב, ותניא ר' שמעון בן אלעזר אומר תינוק בן יומו חי... אימתו'

מת שומרים עליו מהעכברים. (ונהגו לשמור עליו מבחוץ גם כשהוא בחדר סתום ולומר פסוקי תהילים).

19 ברכות י"ז ע"ב במשנה..., בתורה, וגמ' י"ח ע"א, מתו אין... לד' אמות נמי פטור'

אסור ללבוש תפילין וללמוד תוך ד' אמות של המת משום לועג לרש.

20 ברכות ג' ע"ב, ואמר רבי זריקא אמר רבי אמי... וכ"ש מילי דעלמא'

לל"ק דוקא דברי תורה אסור לספר בפני המת משום לועג לרש אבל מילי דעלמא מותר
-למרות שגם במילי דעלמא יש קצת גנאי בזה שאין המת יכול להשתתף, ולל"ב אם אסור
דברי תורה כ"ש שדברים בטלים אסורים.

21 תוס' שם ד"ה אין אומרים, ב"ק ט"ז ע"ב, וכבוד... קברו' ותוס' ד"ה
שהושיבו

הרי"ף פסק כלישנא קמא שדברי תורה בלבד אסורים בפני המת, ודוקא תוך ד' אמות כדין
לועג לרש לעיל - וזה היישוב לשיבה שהושיבו על קברו של חזקיהו המלך.

22 רא"ש פרק מי שמתו סי' ה' - ו'

הרא"ש הביא את רב האי שפסק כל"ק - ובסוף הדיבור כתב שלא הקל אלא מחוץ לד'
אמות אבל תוך ד' אמות אפילו מילי דעלמא אסורים.

23 שו"ע יו"ד סי' שד"מ סעיף ט"ז וי"ז, וש"ך ס"ק י"א וי"ב

הש"ך פי' בשו"ע שד"מ אסורים אפילו מחוץ לד"א שהרי המחבר לא חילק, ומילי דעלמא
מותרים אפילו תוך ד"א (לא פי' איפה מצא את זה בשו"ע). ואין להספיד אחרי יב"ח (ע"פ
הגמ' ביבמות).

24 כתובות י"ז ע"א, תנו רבנן מבטלין תלמוד תורה... לית ליה שיעורא'

מבטלין ת"ת למת שאין לו כדי צרכו - למי שקרא ותנא ששים רבוא ולמאן דמתני אין
שיעור, ולמאן דלא קרי ולא תני כל צרכו - והיינו שיש מי שיתעסק בקבורתו.

25 רא"ש פ"ב כתובות סי' ו', ובאשה י"מ...

יש אומרים שאשה דינה כקרי ותני (ולכאורה לפי הנימוק ברא"ש תלוי באם היתה מעודדת
את בעלה ובניה ללמוד).

26 ריטב"א כתובות י"ז ע"ב ד"ה וה"מ

לפי הריטב"א בזה"ז כל איש נקרא קרי ותני אבל לא אשה.

27 ברכות י"ח ע"א, אמר רחבה... חונן אביון, ורא"ש פ"ג סי' ח', ... ד' אמות'

לכאורה הפשט בגמ' הוא שכל מה שלמדנו עד עכשיו הוא למי שנמצא בבית המדרש
ושמע שמלויים את המת, אבל הרואה את המת חייב ללוותו - לפחות ד' אמות.

28 טור יו"ד סוסי' שס"א, ירושלמי...', וב"י ד"ה ומ"ש רצה לומר

הרמב"ן והטור למדו שהרואה את המת וכבר יש לו מלויים כדי צרכו חייבים לעמוד בפניו
אבל אינם צריכים ללוותו כלל.

29 שו"ע שם ס"ג-ה', ופ"ת אות ב', וב"ש אע"ה סי' ס"ה ס"ק ג', ...ה"נ
בהכנסת הכלה'

מי שאין לו מלוויים כל צרכו חייבים ללוותו עד לקבורה - ולפי הב"ש אפילו לא ראה את
המת כל שידוע על הלווייה חייב לצאת, ואחרי שיש לו כל צרכו לפי הפ"ת הרואה חייב
ללוותו ד' אמות - ולכאורה היינו שלא כמו שראינו בטור ובב"ש.

30 גשר החיים ח"ב פרק י"ד אות ז', ...רק ד"א.

בגשר החיים למד שבמת שאין לו כדי צרכו חייבים לבטל תורה ומלאכה גם אם יודעים עליו ולא ראהו ואם יש לו כל צרכו גם הרואהו א"צ אלא לעמוד בפניו ולחזור ללימודו, אבל מי שאינו לא לומד ולא עובד וראה את המת חייב ללוותו גם אם יש לו כדי צרכו.

31 ספר אהבת חסד חלק שלישי פרק ה' הגהה ..., לדינא'

ה"ח שקיל וטרי באם יש חיוב ללוותו עד לקבורה.

32 גשר החיים חלק א' פרק י"ד אות י"ח

נוהגים שמי שלא יגיע עד לקבורה ממתין עד שרואה את אחרוני המלוים לפני שהולך לדרכו.

33 ברכות דף ו' ע"ב, אמר רב פפא אגרא... דהספדא דלויי, ורש"י

עיקר ההספד הוא להרים קול לעורר בכי.

34 שבת ק"ה ע"ב, אמר ר"ש בן פזי... תריבנה'

דבר חמור הוא להתעצל בהספדו של חכם.

35 ברכות ס"ב ע"א, ההוא ספדנא... ומן העונין אחריהן'

אסור להגזים בשבחים על הנפטר.

36 רא"ש מו"ק פ"ג סי' ס"ג, תניא...'

מותר להוסיף קצת על כל מדה טובה שהיתה לו.

37 שו"ע יו"ד סי' שד"מ ס"א, וט"ז ס"ק א'

הט"ז הסביר שלפי האמת הי'ה מסוגל לקיים מה שאומרים עליו אם היתה לו ההזדמנות.

¹ **מתני'** אין (6) מעצמן את המת בשבת ולא בחיל עב יציאת נפש יהמעצים עם יציאת הנפש הרי זה שופך דמים זה שופך דמים: **גמ'** תנו רבנן המעצמו עם יציאת הנפש הרי זה שופך דמים משל לגר שכבה והולכת אדם מניח אצבעו עליה מיד כבתה

מתני' אין מעלמין • את עיניו
בשבת אפילו אחר יציאת הגשש דמיו
בו אבר : שופך דמים • כדמפרש
בברייתא בגמ' שבגורח מועט מקרב
מיתתו :

² קיד **עוד** שאלת חולה שהיה גוסס ערב שבת ואמרו לפתוח לו קבר יען אם ימות קודם השבת יגנס לקברו בו ביום אם הוא ראוי לעשות כן שיראה לי שהיו מונעין זה בקרבנו ואם לא ידעתי מעם • ואם ראיתי בריאים פתחו קבריהם והכינו כל צרכי קבורתם בעודם חיים ומפרטם השר זקני דון משה נ' שושאן ג"ע חצב קברו וקבר זקנתי אשתו ה' שנים קודם שנפטר אם לחולה מסוכן ראוי לעשות כן :
תשובה באלל רבתי תניא גבי גוסס בפ' ראשון חין קורעין ואין חולצין ואין מספידין עליו ואין מכניסין עמו ארון לבית עד שימות והרמב"ן ז"ל מסיים בה בס' תורת האדם כללו ש"ד כל שהוא מעסקי המת חין עושין לו עד שתלא נפשו בן וכל זה אינו אלא על החול' כדי שלא תערף דעתם עליהם אבל הברייתא' העושין קבריהם ותכריכיהן לעצמם לכבודם חין חשב בזה כדאמרין במנחות (מ"א) גבי כלי קופסא חייבין בלילית אמר רבא ומודה שמואל בזקן ששעה' לכבודו שהיא פטורה מאי טעמא אשר תכסה בה אמר רחמנא והאי לאו לאכסויי בה עבדא דאלמא שאפשר לזקן לעשות לו עליה לכבודו ועומד בקופסא עדי שימות וקבר עמו :

³ (ב) אין לחצוב קבר ולהניח פתוח אם אין נוחנים בו
המת מבעוד יום • ואם יניחנו פתוח עד חבוקר
בימים מועטים ימות אחר מבני העיר :

⁴ ד ומחאן הוב נראה
לאסור מה שטהגין
קף אנשים כשהמת גוסס
ואין הגשמה יכולה לנאת
שמוטין הכר מתחזין
כדי שימות מהרה
שאמרים כי יש כמות
טעות של עופות שגורמין
לנשם שלא תלא וכמה
פעמים לעקתי ככרוכיא
לססיר המנהג הרע ולא
עלם בידי ירכותי חלקי
עלי זהריר נתן איש
איגרא ז"ל כתב על זה
להחיר • אחר כמה שנים
מלאחי בצפר ההסידים

אסור כגון לחטוב עינים
שם כדי שתתעכב הגשמה
לנאת או לבוס מלח על
לשון כדי שלא ימות
מהרה כל זה אסור
דמשמע שם מלשון וכל
כיוצא בזה שרי להסיר
בגרמא הוא אבל לעשות
דבר שיגרום מיתתו מהרה
יציאת נפשו אסור והלכך
אסור לזוז בגוסס ממקומו
ולסגינו נמקום אחר כדי
שתלא נשמהו והלכך אסור
נמי לבוס מפחחות בהכ"כ
תחת מראשותיו של גוסס
כדי שימות מהרה כי גם

זה ממחר יציאת נפשו
ולפי זה אם יש שם דבר
שגורם לנפשו שלא תלא
מתר להסיר אותו הגורם
ואין נכך כלום שהרי אינו
מניח אנשנו על הכר ואינו
שש מעשה אבל להניח
דבר של בגוסס או לטעול
ממקום למקום כדי שתלא
נשמתו מהרה נראה דודאי
אסור דהא מניח אנשנו
על הכר :

5 עוד

כתב הרב כיון שנטה אדם למות אין רשאי
ליפרד ממנו כדי שלא תצא נפשו כשהוא
יחיד וימות בעגמת נפש מפני שהנפש
משתוממת בשעה שהיא יוצאה מן הגוף

6 ויתחזק ישראל וישב על המטה.

ואמרו קצת חכמי הקבלה כי צריך להזהר כל אדם בעת
מותו שלא ישאר כלום מאיבריו חוץ למטה, כי כל הנשאר
ממנו חוץ לזאת המטה עליו נאמר לא יאסף ולא יקבר
לחית השדה נתתיהו לאכלה.

7 **י** העומדים אצל הגוסס לא יעסקו בדברים בטילים אלא יעסקו בתורה או בתהלים
כמבואר במעבר יבוק, ויזהרו יפה העומדים שם שלא יצא שום אבר ממנו חוץ למטה
כי כל אבר שיצא חוץ למטה בשעת מיתה אינו נכנס עמו לקבורה ולכן כתיב ביעקב ויאסוף
רגליו אל המטה. ולכן יתקנו המטה בענין זה דהיינו שיעמידו כסאות (סקוין שטוין) סביב
מטתו בכדי שלא יוכל להוציא ידיו או רגליו לחוץ ומכל מקום אם לא עשו כן והוציא אבר
אסור להחזירו שהרי אסור ליגע בגוסס:

8 ובשעת יציאת הנפש אומרים: שמע ישראל ה' אל' ה' אחד (פעם אחת).
ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד (ג' פעמים בלחש) 4, ה' הוא האלוקים (ז'
פעמים). ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד (פעם אחת).
מדקדיקן עד כמה שאפשר שאמירת שמע ישראל תהא ברגע של יציאת
הנפש.

9 מנהגן של ישראל

להדליק נרות בפני הגוסס וטעם לזה נודע כי מדברי חכמים שסגולת הנר הוא
להבריח המזיקים ואפי' זליה עת שליטתן כדאמרי' חבוקה כשנים ולכן צעור
החמץ והמחמלת שהם ס"מ וילית שמהם ילך הרע וכחותיו הוא זכח אור נר כי
יהל עליהם כי נר אור רשעים ידעך ונגלל במוקצא דתהומא רבא חשך מפני אור
וכל סכן שתופיל ביום לשבר מלחמות עול ולהניס אותם החולה כי שלהבת הנר
חומז ליחוד עליון שלכן אמר הכתוב נר ה' נשמת אדם.

10 **ז' ז' מנהג (ס) (ד) לשפוך (ה) כל המים שאובים (ד) (ו) שבשכונת המת :**
. ע"ס . ובתשנ"ך כתוב ראה באלה ששה מהמים ומה כו' ע"ס ובא"ח סימן תל"ה כתב הרב שאין
לבפוך מים שלנו מפני מה כו' ע"ס :

ז' מנהג כו' . והנעם שידעו הכל
שיש בו מקרה מוח ולא יטרך להודיע
כפה ויהא מו"ל דבה ועוד שמלאך

המות מפיל במים עפ"י דם המוח . ע"ס . ובתשנ"ך כתוב ראה באלה ששה מהמים ומה כו' ע"ס ובא"ח סימן תל"ה כתב הרב שאין
לבפוך מים שלנו מפני מה כו' ע"ס :

(ד) **שבשכונת**
(ד) **שבשכונת**
המת . הנעם לפי שהמלאך המוח
מפיל במים עפ"י דם המוח והן שכוונה
לא כתבאר כחן שיעור"א לא דכחובו'
(ד) **ק"ח** כתבו החוס' דשכונה הייט
שלשה בחים כדלמריין סוף פיק קמא
דעבודה כוכבים . בראק"ט פרשה
ויחי כ' דבשעת מיתה יזכר שלא
יאל שום אבר ממנו חוץ למטה והפליג
על שאינו מזכר בזה :

(ד) **שבשכונת**
(ד) **שבשכונת**
המת . הנעם לפי שהמלאך המוח
מפיל במים עפ"י דם המוח והן שכוונה
לא כתבאר כחן שיעור"א לא דכחובו'
(ד) **ק"ח** כתבו החוס' דשכונה הייט
שלשה בחים כדלמריין סוף פיק קמא
דעבודה כוכבים . בראק"ט פרשה
ויחי כ' דבשעת מיתה יזכר שלא
יאל שום אבר ממנו חוץ למטה והפליג
על שאינו מזכר בזה :

11 **מתני' יעושין כל צרכי המת סכין**
ומדיחין אותו ובלבד שלא יזיז בו
אבר שומטין את הכר מתחתיו ומטילין אותו על התול בשביל
שימתין

מתני' ומדיחין . במים : שגם יזיז בו סכר . כח יגביה לו ידו או רגלו או ריסי עינו :
שימתין . שלא יסריח מחמת חום הסדין והכרים :

12 **ד' [ב] י מעצימין (°) עיניו של מת ואם נפתח פיו קושרין לחייו ופוקקין נקביו אחר**
שמדיחין אותו במיני בשמים וגוזזין שערו :
הנה ופעריו (ג) ומדיחים אותו היסב בכל מקום שיהא נקי מכל טומאה (במין זאב) (ד) ומדיחין ראשו בנימים טרופים
נקליטתן שנגלגל הוא שחוזר בעולם (ה כל זו) :

13 **ומדיחין אותו . ע' ס' לחם הפנים על ידו רביא סדר חדיצה גרולה שתיקן היילל הוקן**
ואה"ה ופערות חמת במים חמים פ' קבין ושיחיה כל מעשה עם חמת בנימיטת הוא כמעבר יבוק

18 ותניא ר' שמעון בן אלעזר אומר תינוק בן יומיו חי אין צריך לשומרו מן החולדה ומן העכברים אבל עוג מלך הבישן מת צריך לשומרו מן החולדה ומן העכברים שנאמר °ומוראכם ותחכם יהיה כל זמן שאדם חי אימתו מוצלת על הבריות בין שמת בטלה אימתו

19 מי *ישמתו מוטל לפניו פטור מק"ש (ז) ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה

גמ' מתו אין אבל משמרו לא והתניא המשמר את המת אע"פ שאינו מתו פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה משמרו אע"פ שאינו מתו מתו אע"פ שאינו משמרו מתו ומשמרו אין אבל מהלך בבית הקברות לא והתניא "לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וספר תורה בורועו וקורא ואם עושה בן עובר משום °לועג לרש הרף עושהו התם תוך ארבע [אמות] הוא דאסור חוץ לארבע אמות חייב דאמר מר *מת תופס ד' אמות לק"ש הכא חוץ לד' אמות נמי פטור :

20 ואמר רבי

זריקא אמר רבי אמי אמר רבי יהושע בן לוי *אין אומרין בפני המת אלא דבריו של מת אמר רבי אבא בר כהנא לא אמרין אלא בדברי תורה אבל מילי דעלמא לית לן בה ואיכא דאמרי אמר רבי אבא בר כהנא לא אמרין אלא *אפילו בדברי תורה וב"ש מילי דעלמא :

21 אין אומרין בפני המת אלא דבריו של מת. ופסק *רב אלפס משום רב האי דוקא דברי תורה אבל דברים דעלמא לית לן בה. °ודוקא בארבע אמות שלו :

ובכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו

שהושיבו ישיבה על קבר - לפי שהרבה תורה בישראל כדאמרינן בחלק (סנהדרין דף נ"ד: ע"ש) שצדקו מדין עד בחר שבע ולא מלאו ארש ואשה תינוק ותינוקת שלא היו בק"אם בטומאה וטהרה ולא על קברו ממש אלא ברחוק ארבע אמות דליכא לועג לרש :

22 ה' תי"ד לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו וס"ת בזרועו (י) ויקרא בו ויה"ה בעל פה נמי שאסור לקרות [א] אלא אורחא דמילתא נקט . והוקף בהפילין [ב] ובשאר מלתא וכיוצא בהן אסור אבל בליטת שהיא חובת הבגד מותר שאינו יכול לפשוט בגדיו בשעה שהוא מהלך בבית הקברות ור"ה לומר מדאמרינן לקמן ר' חייה ור' יונתן או שקלי ואלוי בבית הקברות הוי שדיא תבלתא דרבי יונתן על קברי א"ל ר' חייה דליייה וכו' . אלמא שהלכו במלבושים [בליטת] אלא שיש לאדם ליזאר שינביה לזיוותיו . ומיהו אפשר דדוקא בימיהם שהיו לכל בגדיהם ארבע כנפות אי אפשר שיסירו בגדיהם כשהלכו על הקברים [א] אבל ע"כ עליתיה שלטן שאין אנו מתכוונים למלבוש אלא לקיים מצות זילית (י) נראה דהוא כמספילין ואית ביה משום לועג לרש . כך מלאהי כתוב בשם רבי יונה ז"ל : ו' ודווקא בתוך ד' אמות דאמר מר (טו) מה תופס ד' אמות לק"ס (טז) אבל חוץ לארבע אמות שרי. א"ר זריקא א"ר אמי [א] אמר ריש לקיש (לעיל פ"א ה' ג' ע"ב) אין אומרים בפני המת אלא [א] דבריו של מה אמר רבי אבא בר כהנא [ב] לא נזכרה אלא לדברי הורה אבל מיילי דעלמא לא איכא דאמרי אמר רבי אבא בר כהנא לא נזכרה אלא [אפי"ו] לדברי הורה וכו"ס למיילי דעלמא וכו"ס רב האי גאון משמא דקמאי דכלישנא קמא עבדין דאין אומרים דברי הורה לפני המת אלא דבריו של מה אבל מיילי דעלמא אמרינן . [ש] (י"ו) וחזן (י) לארבע אמות איירי :

23 **מזן יא** כ"י אין אומרים בפני המת אלא דברים של מת (ג) כגון צרכי קבורתו והספד אבל שאר כל דבר יב אסור והני מיילי בדברי (ח) הורה אבל במיילי דעלמא לית לן בה :
יז כ"י מותר לומר פסוקים ודרשה (ה) לכבוד המת [ח] בתוך ארבע אמותיו או בבית הקברות (מהר"ל זביאור מה"מ לדעת רמ"ה) :

יא אין אומרים כו' . משמע דעת המחבר ד"ה אפילו חוץ לד' אמות אסור ומיילי דעלמא אפי' תוך ד' אמות שרי והב"ח פסק ד"ה אסור אפי' חוץ לד' אמות ומיילי דעלמא אינו אסור אלא תוך ד"ה דבריו של מה מותר אפי' בד"ה אפי' תוך ד"ה וכן נהגו לדווש בגדוהו ופסוקים אפי' תוך ד"ה בפני המת ויולאין מענין לענין עד שמגיעין לספר שכחו של מה מעסק תורתו וחסידותו ויותר מדות טובות שהיו בו ע"כ . וכתב המדריכל דכל איתו חדר שהמת מונח בו תשוב כד' אמות וכן פסק הב"ח וע"ל ס' שס"ו : יב אסור . משום לועג לרש חזק עשהו :

24 תנו רבנן *מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אלעאי שהיה מבטל תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה במה דברים אמורים כשואין עמו כל צרכו אבל יש עמו כל צרכו אין מבטלין וכמה כל צרכו אמר רב שמואל בר איני משמיה דרב תריסר אלפי גברי ושיתא אלפי שיפורי ואמרי לה *תליסר אלפי גברי ומינייהו שיתא אלפי שיפורי עולא אמר כגון דחייצי גברי מאבולא ועד סיכרא רב ששת ואיתמא רבי יוחנן אמר 'נמילתה כנתינתה מה נתינתה בששים רבוא אף נמילתה בששים רבוא יה"מ למאן דקרי ותגי אבל למאן דמתגי לית ליה שיעורא :

25 צחשה י"נ

דינה כמאן דלא קרי ולא תני . וי"מ כיון שאינה מלווה לקרות אין לזוולי בה מפני חסרון קריאה כיון דלא נלטיית ומשנתח על לימוד בעלה וצנייה ראויה לכבוד כמאן דקרי ותני כדאמר' דברכות פ' היה קירא (דף יז) גדולה הבטחה שהבטיחן הקב"ה לנשים יותר מן האנשים שנאמר נשים שאגנות א"ל רב לר' חייה נשים במאי זכיין באקרויי בנייהו צבי כניסהא ואמנוי בי רבן ומתאחרין לנבריייה עד דאתו מצי רבן :

26 וה"מ למאן דקרי ותני אבל המתני לית ליה שעורא. ומאן דלא קרי ותני אמר בשאלתות דבעשרה סגי ליה, ומיהו בספר המצות לרב מאיר מקוצי ז"ל דעכשיו על כל אדם מישראל מבטלין מן הסתם שכולם מלאים מצות כרימון ואין לך כל אחד מישראל שאינו במקרא ובמשנה ולאשה בעשרה סגי לה:

27 אמר

רחבה *אמר רב יהודה כל הרואה המת ואינו מלווה עובר משום לועג לרש חרף עושהו ואם הלוחה מה שכתבו אמר רב אסי עליו הכתוב אומר מלוה ה' חונן דל °ומכבדו חונן אביון :

ה אמר רחבה אמר רב יהודה [ג] (יט) כל הרואה את המת (כ) ואינו מלווה שבר משום לועג לרש חרף עשהו . ואם מלווה מה שכתבו אמר רב אסי עליו הכתוב אומר מלוה ה' חונן דל [ג] ולפחות ילומ ד' אמות :

28 ד (ט) ירושלמי אמר רבי יוסי

(י) אילין דקיימי מקמי מיתא לא קיימי אלא מקמי אילין דגמלין ליה חסד יב]. וכתב הר"י גיאת שמע מינה עומדין לפני המת וכן ראינו חסידים ואנשי מעשה עושים. (יא) רצה לומר אפילו במקום שאין צריכין ללוותו צריכין לעמוד מפניו:

ומ"ש רצה לומר אפילו במקום שא"צ ללוותו וכו'. הם דברי הרמב"ן שכתב לפרש דברי הר"י גיאת שכתב שעומדים לפני המת וקשה דמשמע דבעמידה לחוד סגי ויחא ליה דהרי"ץ גיאת לא איירי אלא במת שאינו צריך ללוותו כגון שיש לו כל צרכו ואפילו הכי חייב לעמוד ממנו ומפניו:

29 ג" ה' הרואה את המת ואינו מלווה עובר משום לועג לרש³⁰ ובר ניהוי הוא (ב) ולפחות ילוונו ד' אמות :
 ד" אפילו במקום שאינו צריך ללוות את המת (ב) צריך (ג) לעמוד מפניו :
 ה' י' ארון העובר ממקום למקום אם שלדו קיימת צריכין ללוותו כמו בשעת הוצאת המת :

(ב) ולפחות ילוונו ד"א. ע' כתבו' יד אליהו סי' כ"ד שכתב דזה מיידי ביז
 לו כל זכנו אצל האין לו כל זכנו שסיחה דנרין לנוותו עד קברו וע"ש עוד :

ג ומבטלין
 ת"ת חסי' מי שתורתו אומנתו חייב
 לבטל ונחיימו כתב אפסר מי שרואה
 שכנסים לחופה חייב לבטל אצל מי
 שיודע וחינו רואה אינו חייב לבטל מיהו
 צברייתא לא משמע כן דהא תיחא מבטלין
 ת"ת להולאת המת ולהכנסת הכלה
 ובהולאת המת אפילו אינו רואה חייב
 לבטל כן היי בהכנסת הכלה :

30 (ו) גם כשיש ח"ק הנה במאן דתני וקרי, מכ"ש למאן דמתני — מבטלין
 בשעת הוצאת המת גם מלמוד תורה מכ"ש ממלאכה כדי ללוותו.
 (ז) יהרואה את המת ואינו מלווה עובר משום לועג לרש (ברכות י"ח.) וחייב
 בנדוי, ולכהפ"ח חייב ללוותי ד' אגית (פוסקים וטוש"ע שס"א ג').
 ומה שהפתיע איתי היא זה שכתוב בשו"ע שאפילו דין הרואה את המת כו'
 שחייב ללוותו כו' — ה"ה ג"כ רק באין לו כל צרכו, וביש לו כל צרכו
 (כגון איש פשוט שיש לו עשרה מלוים) איננו עובר עליו משום לועג לרש, כמו
 שאמרו בדין מבטלין להוצאת המת (כ"מ בשו"ע שמ"ג מהרמב"ן וכן יוצא מדברי
 השו"ע שס"א ביחוד במש"ש הבי' אפילו במקום שאין צריך ללוותו כגון
 שיש לו כל צרכו).
 אולם זהו רק בזמן שעוסק במלאכה או בתורה, אבל כשאינו עוסק במלאכה
 ואינו יושב ולומד והוא רואה את המת חייב גם לדידהו ללוותו אף
 שיש למת כל צרכו, דעד כאן לא דברו בגמ' ובפוסקים אלא רק בנוגע
 לבטול תורה ומלאכה אבל בזמן שבטל הוא מתורה ומלאכה — חייב ללוותו גם
 כשיש כל צרכו, ולפי דעתי בזה, הא דאמרו, הרואה את המת כו' שחייב ללוותו
 לפחות ד' אמות.

³¹ * הג"ה. לכאורה נראה, דטעם ר' יהודא ברבי אלעאי, אף שהיה זקן ואינו לפי כבודו, משום מה דאיתא בבבא מציעא דף (ל'): "בה" - זו קבורה, דהינו, אפלו בזקן ואינו לפי כבודו, כדאיתא שם. וקסבר ר' יהודא ברבי אלעאי, דהלוייה בשעת הוצאה הוא גם כן בכלל קבורה, דרבתה התורה. לפי זה מסתבר, דצריך לבטל למאן דקרי ותני עד אחר הקבורה. ומה שאמר בגמרא, שהיה מבטל להוצאת המת - רבותא הוא, דהיה מבטל מתחלת ההוצאה בן הבית ללוותו לקבורה, מטעם דכל זה הוא בכלל קבורה; וכל שפן שהיה בתעסק וממתין שם עד אחר הקבורה, ואפשר שהיה מתעסק גם בענין הקבורה נפא. ואף דיש מתעסקין אחרים בלתו - לכבוד הוא לו, כל שיש משתדלים יותר בענין זה, כמו לענין לוייה. ואפשר עוד לאמר, דמה שרבתה התורה זקן אינו לפי כבודו לענין קבורה, מירי בשאין מתעסקין בלתו דוקא, ואפלו למאן דקרי ותני. ומה דאמר שם, דמבטלין תלמוד תורה להוצאת המת למאן דקרי ותני, אפלו ביש הרבה אנשים, הינו דוקא ללוייה לחוד, ומשום דכבוד התורה בתרבה על ידי זה; מה שאין כן בקבורה, אפשר דאין הפכוד מתרבה על ידי זה. ודי במעוט אנשים כמו למאן דלא קרי ותני. ואפשר דמשום זה נוהגין איזה אנשים, שאין נוהגין ללוות עד הקבורה, אפלו למאן דקרי ותני, וצריך עיון לדינא.

³² יח) נוהגים שהחוזרים מהלוי' באמצע הדרך — מחכים עד שהנושאים והמלוים נכסים מראית עיניהם. משני טעמים, חדא: דכל זמן שרואה את ההלוי' ה"ה בכלל "הרואה את המת כו", שאף שכבר קיים בו מצות הלוי' אכתי דומה הוא לזה שא"ח ללוותו שעכ"פ צריך לעמוד בפני גומלי החסד עם המת (כאמור בירושלמי ומובא לעיל ח'). שנית מסתבר שנתנו לגומלי חסד אלה דין כבוד רבו שצריכין לעמוד גם בפניהם עד שיתעלמו מהעין דהא אמרו לכבדם יותר מכבוד רבו דבפניהם עומדין אפי' בעלי אומניות מה של"א כן בפני רבו (כדברינו בח"ב ספ"י). וראיתי מי שכו' מקור לד"ו מחוקוני שופטים עה"פ ועינינו לא ראו מכאן למלוא את חברו שצריך לעמוד במקומו עד שיתעלם מעיניו, ולענ"ד אין הגדון דומה, ויותר מחזור הטעם שכתבנו).

³³ אמר רב פפא אגרא רבי *טמיה שתיקתא אמר מר זומרא אגרא דתעניתא צדקתא אמר רב ששת אגרא דהספדא דלויי

אגרא דתעניתא דקתא. שותטין לדקה
 לערב לפרנסת העניים *שהתענו
 היום: דלויי. להריס קול צלשון
 נהי ועגמת נפש שיכבו השומעים:

³⁴ אמר ר"ש בן פוי א"ר יהושע
 בן לוי משום בר קפרא יכל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה ספרן
 ומניחן בבית גגויו שנאמר °נודי ספרתה אתה שימה דמעותי בנאדך הלא
 בספרתך א"ר *יהודה אמר רב כל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לקוברו
 בחייו שנאמר °ויקברו אותו כגבול נחלתו בתמנת סרח אשר בהר אפרים
 מצפון להר נעש מלכוד שרגש עליהן הר להורגן א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן
 °כל המתעצל בהספדו של חכם אינו מאריך ימים מדה כנגד מדה שנאמר
 °בסאסא בשלחה תריבנה

³⁵ ההוא ספרנא דנחית קמיה דרב נחמן אמר האי צנוע באורחותיו הוה א"ל רב
 נחמן את עיילת בהדיה לבית הכסא וידעת אי צנוע אי לא דתניא אין קורין
 צנוע אלא למי שצנוע בבית הכסא ורב נחמן מאי נפקא ליה מיניה משום
 דתניא *°כשם שנפרעין מן המתים כך נפרעין מן הספרנין ומן העונין
 אחריהן

³⁶ סג תניא חכם שמת כיון שהחירו פניהם מאחורי המטה שוללין [דהי כה ע"ב] כי נח
 נפסיה דרבינא פתח עליה ההוא ספרנא תמרים הניעו ראש על לדיק כתמר
 נשים *ימים כלילות על משים לילות כימים : תניא באבל רבתי (פ"ג הלכה ו) אין מוסיפין
 בתחלה אבל מוסיפין על העיקר כלומר אין מספדין בכבוד למי שאינו ראוי לכך בשעה
 ההספד אבל אם היה ראוי לכבוד מועט מוסיפין מקלה על דבר טוב שנמלא בו . תניא
 (ברכות סג) אמר רשב"ג כשם שנפרעין מן המתים כך נפרעין מן הספרנין ומן העונין
 אחריהם וחכם וחסיד הולין לו בחכמתו וזיראת חטאו פירוש נפרעין מן המתים כשנספדין
 את המת דבר שאין בו כלל הוי לו למוכרת עון ולכך יש לומר מלהפליג בתוספת שבה
 וכבוד אלא מוסיפין מעט על כל מדה ומדה טובה שהיתה בו :

³⁷ * מצוה גדולה להספיד על המת כראוי ° ומצותו שירים קולו לומר עליו דברים
 המשברים את הלב א כרי להרבות בכיה ולהזכיר שבחו [א] ° ואסור להפליג
 בשבחו יותר מדאי אלא מוכירין מדות טובות שבו (א) ומוסיפין בהם (ב) קצת רק
 שלא יפליג ואם לא היו בו מדות טובות כלל לא יזכיר עליו וחכם וחסיד מוכירין
 להם חכמתם וחסידותם וכל המזכיר על מי שלא היה בו כלל או שמוסיף להפליג
 יותר מראי על מה שהיה בו גורם רעה לעצמו ° ולמת :

שד"מ (א) ומוסיפין בהם קצת . קשה מה לי שקר . מעט מה לי
 שקר הרבה ומראה לתת טעם לזה דדבר מסתבר הוא שכל
 מי ששעה חיה מנוח עון נדקק וכיוצא בה בחיזה שיעור גדולי אם
 היה בא לידו דבר האורך קצת יותר ודאי לא היה מניח מלעשות גם
 אחרו השיעור כי לא היה משחית
 בעבור דבר מעוט יותר וע"כ נחשב
 לו כאלו עשאו ואין כאן עדות שקר
 עליו: יש בירושלמי המת יודע ושומע
 קולו כמתוך החלום וכל שאומרים
 בפניו יודע עד שיסחוס הגולל * :